KOMPOZITSIYA FANINI O‘QITISHDA INNOVATSION PEDAGOGIK VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING METODIK ASOSLARI

Xatamjonov Islombek Xusnidin o‘g‘li
Guliston davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya: maqolada kompozitsiya fanini o‘qitish jarayonida innovatsion pedagogik va raqamli texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati yoritiladi. Ushbu yondashuv o‘quvchilarning badiiy tafakkuri, estetik didi va ijodiy mustaqilligini rivojlantirishga xizmat qilishi tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy ta’lim texnologiyalari kompozitsion fikrlashni shakllantirish va ta’lim samaradorligini oshirishda muhim omil ekani asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: kompozitsiya, tasviriy san’at, pedagogik texnologiya, innovatsion ta’lim, raqamli texnologiyalar, badiiy tafakkur, estetik tarbiya, ijodiy faoliyat.

Bugungi globallashuv sharoitida ta’lim tizimi jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri sifatida yangicha metodologik yondashuvlarni talab etmoqda. Ayniqsa, san’at ta’limi jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash o‘quvchilarning badiiy tafakkuri, estetik didi hamda ijodiy tasavvurini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tasviriy san’atning asosiy yo‘nalishlaridan biri bo‘lgan kompozitsiya fani badiiy obrazni shakllantirish, tasviriy vositalarni uyg‘unlashtirish hamda san’at asarining ichki mantiqini yaratishda markaziy o‘rin tutadi. Shu sababli kompozitsiya fanini o‘qitish jarayonida zamonaviy texnologiyalar va ilg‘or pedagogik metodlarni qo‘llash ta’lim samaradorligini oshirishning muhim sharti sifatida qaraladi [10:236]. Ilmiy-pedagogik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, san’at ta’limi jarayonida innovatsion yondashuvlardan foydalanish o‘quvchilarning nafaqat amaliy ko‘nikmalarini, balki ularning estetik idroki va ijodiy mustaqilligini ham sezilarli darajada rivojlantiradi.

“Texnologiya” tushunchasi tarixiy jihatdan qadimgi yunoncha “techne” – hunar, mahorat va “logos” – bilim, ta’limot ma’nolarini bildiruvchi so‘zlardan kelib chiqqan bo‘lib, dastlab ishlab chiqarish jarayonlarini ifodalagan ilmiy atama sifatida qo‘llangan. Keyinchalik ushbu tushuncha inson faoliyatining barcha sohalarini qamrab oluvchi murakkab tizimga aylangan. Zamonaviy ilmiy talqinlarda texnologiya faqat texnik vositalar majmui sifatida emas, balki maqsadga yo‘naltirilgan faoliyatni samarali tashkil etishning ilmiy asoslangan metodologiyasi sifatida talqin qilinadi. San’at sohasida esa texnologiya badiiy g‘oyani shakllantirish, uni tasviriy vositalar orqali ifodalash va ijodiy jarayonni tizimli tashkil etish bilan bog‘liq murakkab metodik jarayonni anglatadi [4:462]. Shu nuqtai nazardan qaraganda, kompozitsiya fanida texnologik yondashuv o‘quvchilarning badiiy obrazni yaratish jarayonini ilmiy asosda tashkil etishga xizmat qiluvchi pedagogik tizim sifatida namoyon bo‘ladi.

Kompozitsiya darslarida o‘qituvchi nafaqat tasviriy ko‘nikmalarni o‘rgatuvchi mutaxassis, balki ijodiy tafakkurni shakllantiruvchi pedagog sifatida faoliyat yuritadi. Mazkur jarayonda pedagogik texnologiyalardan foydalanish o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, badiiy muammolarni tahlil qilish hamda kompozitsion yechimlarni izlab topish qobiliyatini rivojlantiradi. Zamonaviy pedagogika fanida ta’lim jarayonini tashkil etishda interfaol metodlar, muammoli o‘qitish, loyihaviy faoliyat, modulli ta’lim kabi yondashuvlar keng qo‘llanilmoqda [5:50]. Ushbu metodlar kompozitsiya fanini o‘qitishda ham samarali natijalar beradi, chunki ular o‘quvchini passiv tinglovchidan faol ijodkor shaxsga aylantiradi.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi san’at ta’limi jarayoniga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Xususan, interaktiv taqdimotlar, kompyuter grafikasi, raqamli rang tanlash dasturlari va vizual modellashtirish vositalari kompozitsion qonuniyatlarni yanada tushunarli va ko‘rgazmali tarzda o‘rganish imkonini yaratadi. Masalan, zamonaviy grafik dasturlar yordamida rang uyg‘unligi, kompozitsion markaz, ritm, muvozanat va proporsiya kabi muhim tushunchalarni virtual muhitda tahlil qilish mumkin. Bu esa o‘quvchilarning fazoviy tasavvurini kengaytirib, badiiy qarorlar qabul qilish jarayonini yanada samarali qiladi [8:4]. Shuningdek, raqamli platformalar orqali mashhur rassomlar asarlarini vizual tahlil qilish ham o‘quvchilarning estetik tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Pedagogik texnologiya ta’lim jarayonining maqsadli, tizimli va natijadorlikka yo‘naltirilgan tashkil etilishidir. Kompozitsiya fanida ushbu yondashuv o‘quvchilarning badiiy fikrlashini rivojlantiruvchi metodlar majmuini o‘z ichiga oladi. Xususan, muammoli vaziyatlar yaratish, ijodiy topshiriqlarni bosqichma-bosqich bajarish, san’at asarlarini tahliliy o‘rganish hamda refleksiya usullarini qo‘llash orqali o‘quvchilarda tanqidiy va analitik tafakkur shakllantiriladi [3:219]. Bunday yondashuv o‘quvchilarning kompozitsion qonuniyatlarni nafaqat nazariy jihatdan bilish, balki ularni amaliy faoliyatda ongli ravishda qo‘llay olishiga imkon yaratadi.

Kompozitsiya fanining o‘ziga xos xususiyati shundaki, unda texnologik jarayon ijodiy faoliyat bilan uzviy bog‘liqdir. Har bir badiiy kompozitsiya muayyan metodik bosqichlar asosida shakllanadi. Dastlab g‘oya tanlash va mavzuni aniqlash jarayoni amalga oshiriladi, so‘ngra kompozitsion markaz belgilanadi, shakl va nisbatlar tizimi aniqlanadi, rang uyg‘unligi hamda ritmik tuzilma ishlab chiqiladi [1:45]. Ushbu jarayonlarning barchasi ijodiy tafakkur bilan bir

qatorda tizimli metodologiyani ham talab qiladi. Shu sababli kompozitsiya fanida texnologik yondashuv nazariya va amaliyotning o‘zaro uyg‘unligini ta’minlaydi.

Zamonaviy ta’lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Elektron qurilmalar, raqamli ilovalar va onlayn dizayn muharrirlari yordamida o‘quvchilar turli kompozitsion variantlarni sinab ko‘rish, ularni taqqoslash hamda eng maqbul badiiy yechimni tanlash imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bundan tashqari, virtual ko‘rgazmalar, raqamli portfoliolar va onlayn baholash tizimlari o‘quvchilarning ijodiy faoliyatini muntazam monitoring qilishga yordam beradi [7:3]. Bu esa ta’lim jarayonida individual yondashuvni kuchaytirish hamda o‘quvchilarning o‘z ustida ishlash motivatsiyasini oshirishga xizmat qiladi.

Innovatsion texnologiyalarni qo‘llash jarayonida o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlash muhim pedagogik vazifa hisoblanadi. Kompozitsiya darslarida loyihaviy o‘qitish metodini qo‘llash orqali o‘quvchilar mustaqil ravishda badiiy g‘oya ishlab chiqish, uni kompozitsion va texnik jihatdan asoslash hamda yakuniy natijani taqdim etish jarayonida faol qatnashadilar. Bu jarayon ularning ijodiy tafakkuri, tanqidiy fikrlashi va estetik qarorlar qabul qilish qobiliyatini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, o‘quvchilar o‘z ishlarini tahlil qilish va baholash jarayonida san’at qonuniyatlarini chuqurroq anglay boshlaydilar [9:12]. Badiiy ta’lim jarayonida texnologik yondashuvning yana bir muhim jihati uning tarbiyaviy va estetik ahamiyatidir. Kompozitsiya darslari orqali o‘quvchilar nafaqat tasviriy san’atning nazariy va amaliy asoslarini o‘rganadilar, balki milliy san’at an’analari, estetik qadriyatlar va badiiy merosga hurmat ruhida tarbiyalanadilar [2:128]. Bu jarayon o‘quvchilarning ma’naviy dunyoqarashini boyitib, ularning san’atga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi. Shu bilan birga, badiiy faoliyat orqali o‘quvchilarda kuzatuvchanlik, tafakkur kengligi va estetik idrok kabi muhim sifatlar shakllanadi.

Zamonaviy o‘qituvchi kompozitsiya darslarini tashkil etishda yo‘naltiruvchi va ijodiy tashkilotchi sifatida faoliyat yuritishi lozim. U dars jarayonini oddiy texnik mashg‘ulot sifatida emas, balki o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantiruvchi pedagogik muhit sifatida tashkil etishi zarur. Bunday yondashuv o‘quvchilarni mustaqil izlanishga undaydi, san’atga bo‘lgan ichki ehtiyojni shakllantiradi va ularning badiiy tafakkurini rivojlantiradi [6:260]. Natijada kompozitsiya fani tasviriy san’at ta’limining markaziy yo‘nalishiga aylanib, o‘quvchilarning estetik dunyoqarashini shakllantirishda muhim pedagogik vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, kompozitsiya fanini o‘qitish jarayonida innovatsion pedagogik va raqamli texnologiyalarni qo‘llash zamonaviy san’at ta’limining muhim talabi hisoblanadi. Ushbu yondashuv o‘quvchilarning estetik didi, badiiy tafakkuri va ijodiy mustaqilligini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, texnologik yondashuv kompozitsiya fanini nafaqat amaliy mahorat, balki ilmiy-analitik jarayon sifatida tashkil etish imkonini yaratadi. Natijada o‘quvchi o‘zining badiiy g‘oyalarini tahlil, sintez va texnologik fikrlash asosida ifoda etishga o‘rganadi. Demak, kompozitsiya fanida texnologik yondashuv ijod va ilmiylikni uyg‘unlashtiruvchi pedagogik jarayon bo‘lib, u zamonaviy san’at ta’limining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida e’tirof etilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Jumaboyev, N. P. "Rangtasvir.“Ilm Ziyo Zakovat”, T.: 2023."
2. Ibadullaeva , Z. ., & Jumaboev , N. . (2025). UZBEK NATIONAL ART AND ITS SCHOOLS. Журнал академических исследований нового Узбекистана, 2(2), 127–130. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/yoitj/article/view/68532.
3. Pardaboevich J. N. THE APPLICATION OF EASTERN PHILOSOPHICAL AESTHETIC CONCEPTS IN ARTISTIC EDUCATION AND THEIR INTERPRETATION IN PEDAGOGICAL RESEARCH //PEDAGOGIK ISLOHOTLAR VA ULARNING YECHIMLARI. – 2025. – Т. 14. – №. 01. – С. 218-222.
4. Юсупова Ш. А., Жумабоев Н. П. ТАСВИРИЙ САНЪАТ ДАРСЛАРИ ОРҚАЛИ ЎҚУВЧИЛАРНИ ИЖОДКОРЛИККА ЎРГАТИШ //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 460-464.

5. Yusupova Shoxista Alimjanovna. (2024). TOOLS AND CRITERIA OF COMPOSITION IN THE CREATIVE PROCESS OF FINE ARTS CLASSES OF UNIVERSITY SCHOOLS. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 5(02), 48–58. https://doi.org/10.37547/pedagogics-crjp-05-02-10.

6. Inoyatov O.S. Sirtning umumiy vaziyatdagi tekislik bilan kesishish masalalarini ifodalashga metodik yondashuv// Inter education & global study. 2025. №6. B.256-269.

7. Имомов F. . (2025). CHIZMACHILIK FANINING O‘QUVCHILARNING SHAXSIY RIVOJIGA TA’SIRI. Свет науки, (10(45). извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/science-shine/article/view/102914.

8. Khojamkulov, R. (2024). THE IMPORTANCE OF DEVELOPING DESIGN COMPETENCES OF FUTURE ENGINEERS USING COMPUTER GRAPHICS. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 4(5). https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I5Y2024N57.

9. Khudayberdievich, B. A. . (2024). The Role of Physiognomics in Teaching Students to Draw Portraits. Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL), 5(3), 12. https://doi.org/10.47134/emergent.v3i1.38.

10. Bolbekovich, Nusharov B. "The Role and Significance of Fine Art in Preparing Future Fine Art Teachers for Independent or Creative Activity." World Bulletin of Social Sciences, vol. 22, 28 May. 2023, pp. 235-239.